

(December 24.) Nigériában karácsony este több keresztény templomot megtámadtak fanatikus mohamedánok, akik azt állítják, hogy mindent meg kell semmisíteni, ami az európai keresztény világra emlékezteti őket. Különös és nagyon radikális logika. Sok a halott, nagy a nemzetközi felháborodás. A problémát növeli, hogy a nigériai elnök maga is keresztény.

(December 27.) Idén sokat beszélnek Saltáról, egy kisvárosról Argentína északi részén, mert ott megerőszkoltak és meggyilkoltak két fiatal francia nőt, akik egy kongresszus után odautaztak. Annakidején én is jártam ott, mert Buenos Airesben, ahova meghívtak egy előadásra, a hangulat teljesen európai volt; mintha Spanyolországban lettem volna, és akartam látni valami egészen mást is. Én persze nem vonaton mentem, mint ez a két nő, hanem repülőgépen, mégpedig az Arolineas Privadas Argentinas gépével. (Később mondták nekem azok, akik meghívtak, hogy pár nappal előbb ennek a magánvállalatnak egy gépe közvetlen a felszállás után, még a fővároson belül, lezuhant). A gépben ketten ültünk, és kb. egy óra után megérkeztünk: Aeropuerto Internacional de Salta. A kérdésemre, hogy miért nemzetközi, azt válaszolták, hogy azért, mert minden héten egyszer repül onnan egy gép Bolíviába. Salta valóban más volt. Az utcán mongolos arcú indián nők jártak, én négy régi templomot kerestem, ahol értesülésem szerint sok tizenhét-tizennyolcadik századbeli vallásos festmény volt látható. Ezek különös módon a mai argentinokat nem nagyon érdeklik, ők csak a régi indián folklórt és a függetlenségük óta készült, azaz tizenkilencedik és huszadik századbeli művészetet értékelik. A négy templom közül kettő zárva volt, az egyikben szerencsémre (!) éppen egy temetés zajlott, így a síró emberek között gyorsan megnézhettem egy pár csodálatos képet, egy másodikba is sikerült bemennem, de onnan a sekrestyés gyorsan és mérgesen kizavart. A visszaúton, amikor kiszálltunk, mozgólépcsőn kellett lemenni, de két asszony, akik ilyet eddig sohase láttak, úgy megrémült, hogy először mindenki leszállt és utána az ő kedvükért leállítottak mindent és ők legyalogolhattak.

BUDA FERENC

Derű – ború

TÚNÓDÉSEK FEHÉRRŐL, FEKETÉRŐL IV.

Egy újságcikket (vagy mit...) olvasgatok újra meg újra. Korántsem valamiféle szellemi élvezetből. Röviden s egyszerűen szólva: nem hiszek a szememnek. Vagy legalábbis: alig. Életkoromnál fogva – ami természetesen nem érdem, inkább napról napra mind kényelmetlenebbé váló állapot – személyes, közvetlen emlékeim vannak arról, hogy mely időszakokban ütötte fel a fejét, s mint harapódzott el széltilben ez a stílus, vagy inkább stílustalanság. Hogy másokat, például a fiatal koruk vagy egyéb ok folytán tájékozatlanokat, valamint az időszakos, avagy végleges memóriazavarban szenvedőket is emlékeztessem rá: a nyilasok, majd rá néhány

évre a kommunisták hatalomra jutásakor, továbbá az ötvenhatos magyar forradalom utáni véres megtorlások idején. Régen volt, igaz se volt? Nem volt annyira rég, hogy az akkori – vagy tán örök? – spórákból életre ne kelhessenek a jelenkor rohasztó eszméi s indulatai. (Ámbár eszméket e konkrét eset kapcsán talán ne is emlegessünk: eszmék, még a rossz, káros eszmék kifundálásához is valamiféle intellektus szükséges; valódi intellektusnak azonban ez eset kapcsán aligha bukkannunk nyomára.)

De miről is van szó tulajdonképpen? A képlet vázlatosan a következő: egy nagy hírű valaki – annak hallomásból ismert, róla szóló, ám neki nem tetsző megjegyzése miatt – megsértődik egy nála sokkal kisebb hírű valakire. Tisztában kellene lennie azzal, hogy ez egyedül az ő (vagy legfeljebb a kettejük) magánügye, s ebbéli minőségében aligha tartozik a nyilvánosságra. Minthogy azonban szilárdul meg van győződve róla, hogy ikszedik – kapjuk csak vigyázzba magunkat: egyjegyű! – sorszámú párttagkönyve nem csupán a köznép, a *talpasok* (!) fölé emelő kiváltságot, hanem a sérthetetlenséget, külön az ő személyére szabott mentelmi jogot is szavatolja, inkább szégyellni, mintsem fölfedni való szárnalmas kis afférjából szándékosan közügyet fabrikál, s alantas indulatoktól bűzlő, fenyegetőzésekkel megtűzdelt reflexióit – „*legszemélyesebb magánügyem, hogy veled leszámoljak*”, „*Ezt a kis cikket vedd selyemzsinórnak*” – eleve adott, többszörös helyzeti előnyeivel visszaélve közreadja az országos terjesztésű napilapban.

Na mármost. Hogy mihamar túl legyünk rajta, vegyük előre: az idézett dőlt betűs mondatok a hazai büntetőjog szerint kimerítik a nagy nyilvánosság előtt elkövetett, életveszélyes fenyegetés ismérveit, ez a bűncselekmény pedig hivatalból üldözendő. (Ne akadjunk fönn a kimondott, leírt szó és a végrehajtott tett közti lényegbeli különbségen: tollforgató embernek a szava is cselekedet; ezt azonban ítéljék meg az arra illetékesek.) De haladjunk tovább. Igazából nem is maga a stílus, a szerző sajátos *irálya* az aggasztó. Az *csupán* taszító, undort keltő. (Ámbár aki szereti olvasni – lelke rajta –, az megszokhatta, talán már el is várja tőle...) Sokkalta baljósabb maga a tartalmi háttér: annak különféle színű, hosszabb-rövidebb időn át uralomra jutó változatai és módosulatai ugyanis végigkísérték a huszadik századot. Élünk még – ámbár fogyatkozóban –, akik az idők során többet is megtapasztalhattunk belőlük. Az első bekezdésben utaltam néhányukra, így hát további részletekbe nem bocsátkoznám. Mindössze egyetlen mondatot idézek itt Ioszif Visszarionovics Dzsugasvili, ismertebb nevén Sztálin (az „*acélos Szoszó*”) számos fogalmazványainak egyikéből: „*Mi, kommunisták, különleges emberek vagyunk, különleges anyagból vagyunk gyúrva.*” Közeli rokona ennek a náci teoretikusok kezén aprópénzre váltott német Übermensch-elmélet, s egyenes ági, ám kvalitásait tekintve még satnyább leszarmazottja a kérkedő ágálás – hogy ne mondjam: hőzöngés – *bármiféle* pártigazolvánnyal (a történelmi félmúlt zezugaiiban is jártasabbak kedvéért: *pártbiljetkával*).

Ahol ezt a hangot, ezt a magatartást szó nélkül megtűrik, sőt ezzel-azzal – például jutalmazással, kitüntetéssel – még bátorítják is, komoly bajok lehetnek a levegő tisztaságával. Meg persze sok egyébbel is.

Különben a fenyegetőzés célszemélyének ezt üzenném: lehet, hogy valóban ott liheg nyomában – vagy talán el is érte már – a beígért bosszú, ám akkor se hor-

gassza le a fejét. Az effajta emberi lény csak akkor bátor, ha alávetett, kiszolgáltatott személy akad az útjába. Vagy ha tevőlegesen – esetleg hallgatólagos – támogatást érez maga mögött.

Hogyan is mondják a gesztusnyelv értelmezése terén roppantul jártas keleti pásztornépek? Valahogy ekképpen: „Gazdája közeli ebnek kunkori a farka.”

(Elnézést kérek a kutyáktól.)

*

Kinn ülök a februári, de épp jókor jött, tavaszias verőfényben. Meg-megerősödő szél süvöltöz felettem az öreg fekete fenyő megviselt, gyér ágai között, ám az idő szokatlanul kellemes, már-már langymeleg. Eszembe ötlik: szinte napra pontosan 54 évvel ezelőtt hasonlóképp ültem szüleim debreceni, közös udvarra nyíló, egy szoba-konyhás lakása előtt a kisszéken. (Annak négy lába volt, ennek meg itt három. Nem is billeg hát se jobbra, se balra, ám ennek okán a világerért sem szeretnék nemzetpolitikai parabolát fabrikálni belőle.) Ma már az a Bem tér 7. szám alatti lakóház is csak pusztá emlékképekben él azok révén, akik még emlékezhetnek rá: néhány éve lebontották, új épült a megüresített telken, s családok helyett ügyvédi irodák működnek benne.

Azon a február eleji napon a térdemre fektetett füzetbe minden bizonnal verset írtam a kisszéken kuporogva. Hogy ilyen jól emlékszem rá, az egy féltényérnyi fényképnek is köszönhető, amit anyám készített rólam akkor anélkül, hogy észrevettem volna. Oldalról vagyok látható rajta, amint nagy figyelemmel a füzet fölé hajolva körmölök. Akkor még sűrű hajam a homlokomra bukik, az arcom már-már idegenszerűen fiatal, szinte hamvas. Milyen is lett volna? Alig három hónapja töltöttem be huszadik esztendőmet. Összefogott – akár úgy is mondhatnám: jól megkomponált – a felvétel: a sivár udvar háttere s az apám ültette szőlőlugas (ha nem tévedek, fekete szemű Otelló termett rajta), szóval a kis lugas tar venyigéi szelíden ellenpontozva foglalják keretbe a központi figurát. Mint annyi minden, ez a parányi kép is anyám veleszületett és szorgos, kitartó kézimunkázással tökéletesített vizuális lehetőségét tanúsítja.

E pillanatkép folytatásaként: két hét múlva már a megyei rendőrkapitányság alagsori fogdájának egyik zárkájában kuporgok. Papírt, ceruzát vagy egyéb írőeszközt azon a helyen – természetesen – nem bocsátottak rendelkezésemre. Gondolkodni viszont gondolkodhattam. Akárcsak a rákövetkező esztendőben. (Meg persze azóta is.)

Hatásos dramaturgiai fordulat volna, ha ide most leírhatnám: azon a február eleji napon született verse(i)m miatt lettem hamarosan a fogda, majd a börtön lakója. Csakhogy *amazokat* a verseimet még az előző esztendő, 1956 novemberében és decemberében írtam. A lényegen s az utóbb történeteken azonban ezek az apró részletek mit sem változtatnak.

Hogy miért is iktattam mindezt fehérről s feketéről szóló tündéseim sorába? Tudja a csuda. Talán csak azért, mivel a szóban forgó felvétel is fekete-fehérben készült.

*

Nemrég vettem híré: a széles körben ismert antropológus, Petőfi barguzini sírjának hírhedt feltárója, „mélymagyar” magánegyetemek emeritus professzora, mindenhez értő, lelkes őstörténész stb. stb., s nem épp melleleg három évtizeden át a letűnt rezsim belső elhárításának szolgálatába szegődött szorgos besúgó felkereste hajdani szerzetesrendjének apátját, hogy bocsánatot kérjen a rend (nem az állam-, a szerzetesrend) ellen elkövetett vétkei miatt. (Ez utóbbiakat itt szükségtelen részletezni: ma már a világhálón is megtekinthető a meglehetősen gazdag lista.) A rendfőnök természetesen Isten kifogyhatatlan irgalmára hivatkozott, s nem űzte el színe elől a megtérést színlelő juhot. (Krisztus szolgájaként hogyan is utasíthatta volna el?)

Némi árnyékot vet a megbánás töredelmére, hogy az illető személy az elvárhatónál kissé huzamosabb ideig, bő húsz évig fontolgatta: megtegye-e avagy sem ezt az elhatározó lépést (ami egyébként még mindig csak fél lépés: hisz nemcsak rendtársairól írott jelentéseket foglal magában az a többeszernyi oldal). Kevés híján két esztendő telt el már azóta is, hogy önként vállalt, buzgó szolgálatának konkrét részletei – persze: nem az ő vallomása révén! – lelepleződtek. A közben eltelt idő során pedig: harsány és gusztustalan hazafiaskodás, magas fizetésért betöltött felelős posztok, mások rágalmazása, s nem utolsó sorban makacs, kitartó, megátalkodott hazudozás szakmányban, szemrebbenés nélkül. Nyitott és – legyünk jóhiszeműek – megválaszolhatatlan kérdés: ha titkos üzelmei napvilágra nem kerülnek, vajon rászánja-e magát legalább a szerzetesrend megkövetésére?

Megvan a magam véleménye az ügyről, de ítéletet nem mondok: az ítélkezés másra tartozik. Mindenesetre okkal kételkedhetünk a bocsánatkérés belülről fakadó őszinteségében: sarokba szorítva harapni ha nem bír, a kutya is behúzza a farkát, majd jobb belátásra jutván csóválni kezdi. (Kedves jó kutyák, ismét csak: bocsánat...)

A szándék hitele valamelyest akkor állhatna helyre, ha a megkövetés – persze: nagy nyilvánosság előtt! – a többi érintettre nézvést is elhangzana, ill. olvasható lenne. Továbbá: ha illető úr az ő buzgó spicli-jelentései miatt bárminő kárt szenvedettek között önszántából szétosztaná júdáspénzen szerzett javait. A folytatólagosan elkövetett emberárulások szennyéhez-szutykához képest ezt is csupán jelképes jóvátétel gyanánt lehetne elfogadni – vagy visszautasítani.

*

Lehet, hogy valamit helyrehozhatatlanul s többedíziglen elrontottunk utódaink nevelése során? Vagy esetleg génjeinkkel oltottunk s örökítettünk át beléjük olyan mentális fogyatékoságot, ami akadályozza, megnehezíti az örökös, áldáz versenyben való helytállást? A felülkerekedést?

Ott időzöm a minap két unokámmal Kecskeméten, a Természet Háza mögötti játszótéren. Borsi lányunk zsenge sarjai mind a ketten. A kisebbiket – nemrég múlt egyéves – padon ülve az ölemben tartom. A nagyobbik – három és fél lesz nemsoká – szorosán a pad mellett állva egy imént talált vessző héját hántogatja elmélyülten. Hogy beavasson tevékenységébe, velem is közli s mutatja, mit csinál. Kisöccse elkívánja tőle a vesszőt, nyafogva nyúladozik érte. Megegyezünk: letörök a

vesszöből egy félarasznyit s odaadom Ábris kezébe. Boldi békésen hántogatja tovább a maradékot. Ábris a magáét csakhamar a szájához emeli. Sietve közbeavatkozom, nehogy elfogyassza. Tiltakozó sírás. Sürgős engesztelés. Hamari megbékélés. Ekkor a homokozó irányából új szereplő jelenik meg a színen: körülbelül másfél esztendőös kis legény, beszélni még nem tud, ám járni, nyomulni igen – akár a tank. Mintha csak zsinóron húznák, karját előre kinyújtva, zömök ujjacskáit szétterpesztve, bösz rikkantásokkal ront Boldi felé: el akarja tőle ragadni a kiszemelt vesszőt. Anyja – szerencséire – ott a nyomában, erélyesen rászól: „Nem szabad, Miksa! *(Így! Nem Miska!)* Nem szabad elvenni!” A gyerek még erélyesebben ellenkezik, ám anyja elvezeti, odébb tereli. A baj elvonulta után Boldi tanácsot kérően fordul felém, arcán mélységes értetlenség és riadalom: „Ez mi volt?” – kérdi tőlem. Már nem is emlékszem, hirtelenjében mit válaszoltam neki, hogyan sikerült megnyugtatom. S azt szintűgy nem tudom, magamat mivel nyugtathatnám.

Mi lesz veletek, mire nőttek fel, szelíd magzataim, ebben a ragadozó világban?

*

Aggodalommal s őszinte együttérzéssel figyelem a távoli Japánból érkező híreket. (Távoli? Ugyan mi a távoli manapság ezen a Földön?) Kilences fokozatú földrengés. Szökőár. Települések tucatjainak percek alatt bekövetkező pusztulása. Megismétlődő, önmagukban is erős utórezgések. Sérült atomerőművek. Alig fölmérhető anyagi kár. Halottak s eltűntek ezrei, tízezrei. Személyek, családok statisztikailag számba vehetetlen – s voltaképp pótolhatatlan – veszteségei. A kitartó, szorgos munka árán elért biztonságos jólétre hirtelen-váratlan rázuhogó ínség, bizonytalanság és nélkülözés. Fájdalom. Szenvedés. Szomorúság. Ezreké. Százezreké. Millióké.

Mindeközben magamat is figyelem: mit vált ki belőlem ez az egész? Ez a rémálmom. Ez a szinte példátlan szörnyűség. (Abba egyelőre még bele sem merek gondolni: én magam vajon mit tennék, mihez fognék, mihez kapnék hasonló helyzetben?)

Az aggodalommal s az együttérzéssel kezdtem. Folytatom a japánok, a japán emberek iránti tisztelettel: a legmélysegebb elismerés illeti meg ezeket férfiakat, nőket és gyermekeket hallatlan önfegyelmükért, ahogy ezt a rettenetes katasztrófát, a katasztrófa utóhatásait és következményeit elviselték, elviselik, ahogyan az ilyenkor szokásos pánikjelenségeket jókor megelőzvé az egész áldatlan helyzetben – s nem utolsó sorban önmagukon, a rettegés kiváltotta riadalmukon – úrrá lenni igyekeztek és igyekeznek.

Tudom persze, hisz annyiszor hallottam meg olvastam már róla, sőt szórványos esetekben meg is tapasztalhattam: ilyen a keleti ember mentalitása. Meg hogy: kitanulták, kiismerték, megszokták az ilyen vagy hasonló helyzeteket, állapotokat és eseményeket. Hisz eddig is volt rá épp elegendő alkalmuk. És így tovább. Kívülállók gyakorta hajlamosak rá, hogy a bajba jutottak, a bajban vergődők teljesítményeit – úgymond – „megmagyarázzák”.

Bennfentesnek tetsző magyarázatok s mindenféle okoskodás helyett azonban inkább tanulni illenék tőlük. Vagy – ha még egyáltalán föllelhető bennünk egy-két

keleti vonás halovány nyoma, s ez által jobban illeszkedik nemzeti büszkeségünkhöz – visszatatulnunk.

Persze, az sem épp újdonság a felfedezés, hogy az egyéni és közösségi tulajdonságok, magatartásformák, jellemvonások legtöbbször egyaránt megvan a színe és fonákja, némelyikük pedig jókorára nőtt vadhajtásokkal, sőt vadhús- és vadgombákkal éktelenkedhetnek. A hagyományos japán (ön)fegyelem épp a 20. század háborúi során szolgáltató legutóbb kirívó, sőt hajmeresztő példákat illyesmire. Azt azonban hiba volna elhallgatni s figyelmen kívül hagyni, hogy némely tulajdonság, ill. magatartásforma már önmagában s egészében odasorolható a vadhajtások és vadhús- és vadgombák közé. Ilyen – számos egyéb mellett – az általunk (le)lakott térségek népessége körében oly igen viruló fegyelemhiány, amely az önmegvalósító és önérték-érvényesítő egyén mindenek fölötti voltában s a fennen hangoztatott – ám a másik ember számára csak szűkösen odaszánt – szabadság eszményében keresi s találja meg mindenkor, naprakész hivatkozási alapját.

A megszívlelendő emberi-közösségi tanulságokon túl persze akad még egyéb is, ami felől a japánokat ért szerencsétlenség kapcsán immár halálos komolyan el kell gondolkodnunk. Például: a világ- és Európa-szerte működő nukleáris erőművek mindeddig fennen hangoztatott biztonságosak voltak. Ahhoz azonban, hogy e nyomon is előbbre jussunk, elengedhetetlenül szükséges, hogy a független és elfogulatlan szakemberek (van-e ilyen?) szava legalább annyit nyomjon a latban, mint a politikuské. No meg a nagy energiahálózatok hasznából-hozadékból gyarapodóké.

*

Nem ház a ház kutya nélkül – így tartja a szólás. Magam is ezen a véleményen vagyok már régóta. Hosszú éveken, évtizedeken át mindig tartottunk kutyát. Olykor egyszerre többet is, úgynevezett fajtatisztát meg keverékeket vegyesen. Itt kell közbeszúrnom: előítéleteinkben megcsontosodott hozzá nem értők még manapság is a *korcs* megnevezéssel illetik a keverék fajtájú ebeket, mit sem tudván róla, hogy állatoknál éppúgy, mint az embereknél elsősorban a beltenyészet vezethet elkorcsosuláshoz, nem pedig a más fajtákkal, s vérvonalakkal való keveredés. Ők mindenesetre jól kijöttek egymással: távol állt tőlük a rasszizmus – úgy látszik, ezt a fölöttebb káros és ostoba emberi bolondériát a sok közül (legalábbis az én tapasztalataim szerint) eddig még nem sikerült beléjük ültetni. Úgy vettem észre, hogy a köztük kialakuló rangsor is inkább függött az életkoruktól, mintsem az esetenként jókora különbségeket felmutató testtömegetől. Megesett, hogy enyhén szólva mérsékelt termetű, keverék öreg szuka szedte ráncba s utasította rendre a mindössze nyolc-tíz hónapos, de hozzá képest háromszor akkorára megnőtt telivér kaukázusit.

Az idén már negyedik éve lesz, hogy nincsen kutyánk. Az utolsó – ám szeretném inkább ekként pontosítani: a *legutóbbi* – 2007 forró augusztusában távozott az élők sorából. Feltehetően az éjszaka is alig-alig enyhülő rendkívüli hőség – s mi tagadás: némi testsúlyfölösleg – következtében a szíve mondta föl a szolgálatot. Odajött meghalni az ablakom alá. Reggel találtam rá, s előbb azt hittem, hogy csak alszik. A kertvégi, terebélyes öreg bodzafa alá temettem el. Akárcsak a korábbi esztendőknél eltávozott kutyáinkat, őt is igen megsirattuk.

Gyakorta gondolkodunk róla, néha-néha szóba is hozzuk – főleg a feleségem –, hogy kellene már egy kutya a házhoz. A biztonságérzet miatt is szükség lenne rá, meg hát egyáltalán: jó érzés, ha az ember hazatértekor *valaki* – maga a Négy Lábon Futkosó Feltétlen Odaadás – fűgén, lelkesen odaszalad a kapuhoz, s egész lényével örvendezve fogadja. Párom a kistermetű, mozgékony fajtákat – puli, fox-terrier – emlegeti sóvárogva, magam inkább nagyobbacska méretű s nyugodtabb természetű kutyát képzelnék a korábbiak üres helyére. Elképzeléseimről azonban nemigen ejtek szót. Ahelyett minduntalan kifogásokkal hozakodom elő: előbb rendbe kellene hozni az itt-ott bizony átjárható kerítést, meg aztán túl gyakran vagyunk távol, ugyan hogy érezné magát ilyenkor az a szerencsétlen, hisz egy kutyát nemcsak etetni-itatni kell, az emberi társaság tartós hiányát még a koplalásnál is jobban megsínyli-megszenvedti, és így tovább – szóval különféle „objektív” meg egyéb természetű akadályokra hivatkozva egyelőre konokul ellenállok a kutya-szerzésnek.

Ide most végre leírhatom úgy, ahogy van, őszintén: magam is boldogabb lennék, ha egy kutya itt forgolódna a közelemben. Igazából azért vonakodom a kutyatartástól, mert nem szeretném néhány esztendő múlva eltemetni. Hisz az emberi élethez mérten oly igen rövidre van kiszabva az övék. Így hát még várok. Szeretném kívánni azt az időt, amikor már bizonyosabb lehetek felőle, mint most: kettőnk közül ő az, *aki* túl fogja élni a másikat.

(2011)

